

# És l'esport una experiència religiosa?

**DRA. CARMEN MERCADO BOSCH**

**Secretaria General de l'Esport**

CORRESPONDÈNCIA:

Centre de Medicina de  
l'Esport de Barcelona  
Passatge Permanyer, 3 08009.  
Barcelona. Tel.: 93 487 41 46

*Olimp:* Seu dels deus segons el grecs.

*Jocs Olímpics:* (el seu significat era) la congregació dels homes davant dels deus o dels seus temples, amb la intenció de tributar-los culte, de competir entre ells i disposats a suportar els patiments conseqüents. La recompensa no era altra que compartir amb els deus, glòria i immortalitat, simbolitzades en la corona d'oli-vera que rebien els guanyadors.

*Sentit d'Olimpia:* Terme pre-hel·lènic que possiblement significava muntanya.

La interpretació de l'activitat esportiva com representació ritual de pràctiques molt antigues és admesa per tots els investigadors del fet olímpic.

L'esport: Joc adaptat lliurement, amb regles i adreçat a l'obtenció d'un rendiment determinat, compensació de la tecnologia sedentària que redueix l'activitat motriu. Segons Ortega, és una autohigiène inconscient, adreçada a la preservació de l'espècie humana; una manifestació de la nostra consciència vital

L'home vol conservar-se com espècie, però també com individu; només així, la forma d'ésser de cadascú evoluciona vers el seu ideal "de bellesa" (Schiller).

La subsistència d'una societat, en la qual la tecnologia ocupa un lloc prominent, depèn en gran manera d'uns valors ètics i d'una activitat física que contraresti el sedentarisme que aquella comporta.

Cada època crea el seu esport i l'essència de cada poble s'entreveu en aquest fet. Segons Ranke, la història s'escriu de nou contínuament, doncs cada generació veu el passat amb un llum diferent. Passa el mateix amb la història de l'esport.

Per a l'home primitiu, l'esport era inspiració d'uns poders superiors i un mitjà per comunicar-se amb ells, així com per influir-los. D'aquesta manera, l'exercici físic va ser, en el seu origen, un acte de culte. També, fora del culte, l'esport responia a exigències espirituals. Estava incorporat al sistema de relacions de convivència i es convertia en mitjà d'educació, valors ètics i motiu de formació de comunitats.

L'home primitiu vivia ocupant-se de la seva difícil supervivència diària, però adreçant la seva mirada al més enllà, on intuïa éssers i forces més poderoses que ell. La seva existència era un regal dels deus i l'esforç físic el dedicava als poders sobrenaturals. Així, l'home se sent lligat a un destí dirigit per forces superiors; busca en el seu interior la força necessària que li permeti intervenir i confia en una relació màgica.

D'aquesta manera, es forma el culte com un sistema el origen del qual és l'esperit, sotmès a regles, amb accions que poden repetir-se amb la intenció d'invocar i donar gràcies als deus pel seu ajut.

El gest és el primer que apareix com senyal de pregària: mans juntes per rebre la benedicció divina; mans juntes com senyal de total disponibilitat o sigui que

no estan ocupades en altres coses. De genolls, reverències o actituds d'abstracció i adoració a la divinitat.

Des gest es passa a moviments més amplis, com les danses rituals, origen de la dansa a partir del culte. Essent al mateix temps expressió espontània d'allò festiu, acte de comunió espiritual i corporal, és, segons Goethe i Schelling, un art. Això ha succeït i segueix succeint a través de totes les civilitzacions. Es tracta de gestos imploratoris desenvolupats coreogràficament, com expressió de la fe per que aquests ritus agradi a Déu o als deus.

La fe ha despertat l'art, o sigui la creativitat en l'ésser humà. En paraules de Goethe "no es tracta d'intentar humanitzar a la divinitat, sinó de divinitzar a la humanitat

La creença en les forces màgiques de l'esport té també altres arrels. Qualsevol moviment corporal produeix una excitació interior que pot conduir a un estat transcendent —l'èxtasi— com pot observar-se en certes danses, en salts rituals, etc.

Actualment, quan es fan exercicis (escalfament, estirament) equivalen, en clau profana, a l'inici d'un procés que mitjançant la necessària disposició interna penetra tot l'ésser humà, si bé, no condueix al trànsit religiós, fet que relaciona l'exercici corporal amb el culte, invocant el poder diví i la seva possibilitat recíproca d'influència.

Les festes dels solsticis, verema, recol·lecció, jocs de pilota, els salts, les carreres, lluites, estirar de la corda entre dos equips, la producció de sorolls i sons (trabucs, campanes, corn) tenen el seu origen en rituals per implorar la benedicció divina i l'obtenció d'un determinat objectiu.

El joc del futbol, per exemple, en els seus orígens, tenia lloc el vespre a l'interior de les pobles i s'acompanyava de molt soroll per dispersar els mals esperits. Es jugava per l'època de Nadal com protecció contra els dimonis o per Pasqua per conjurar el final de l'hivern.

Els jocs rituals també són una expressió de culte als fenòmens naturals. El sol, font de calor, llum i vida va originà que en les festes en honor seu nasqués el llançament de disc. També la corona del guanyador podia ser a semblança del sol. A l'Edat Mitja, Jesucrist era anomenat "el veritable Sol" i el rosetó damunt del pòrtic de les esglésies representa la imatge del sol. El joc com imatge viva del sol, tant el podem observar en les carreres a cavall o a peu dels grecs portant torxes, com en els llums contínuament encesos a les esglésies catòliques. També a les rodes enceses per Pasqua a Westfalia o en el transport de la torxa olímpica des d'Olimpia.

La lluna i altres astres, els estrets, els arbres, boscos, també eren objecte d'adoració abans de que es construïssin els temples. El llorer era l'arbre sagrat d'Apolo, l'olivera estava consagrada a Zeus i el raïm era símbol de fecunditat.

En el regne animal, també existeixen relacions rituals per a diverses civilitzacions. El brau, símbol de força, fecunditat, feresa; el cavall era el símbol del sol; l'àguila animal sagrat de Zeus i entre els hitites animal heràldic i símbol de l'estat; la serp (la vara d'Esculapi amb la seva magnífica força curativa). Apolo va matar la serp pitó i aquesta victòria es va dedicar als Jocs Pitís de Delfos.

Carl Drem, en la seva Història Mundial dels Esports, comença afirmant: «Tots els exercicis físics van ser originàriament motiu de culte». Les societats primitives incloïen en les seves cerimònies religioses rituals, la carrera, el salt, el llançament, la lluita i el joc de pilota.

Els exercicis físics dels indis americans troben la seva màxima culminació en el *joc de pilota*, la influència del qual ha arribat fins l'actualitat. El camp de joc representava el cel i la pilota, en el seu vol, els cossos estel·lars.

A vegades, un joc de pilota podria donar la victòria en una guerra o disputa entre tribus. El joc es basava en una religio-

sitat comuna, una concepció similar de Déu i el món (el camp de joc acostumava a situar-se de nord a sud), la pilota era de cautxú massís, de la mida d'una pilota de handbol i pesava uns 3,5 kg. Els jugadors podien o no portar un equip especial de protecció.

Existien diversos jocs amb pilotes de mides diferents i que serien la base d'esports practicats actualment (bàsquet, hockey, bàdminton, etc.).

El joc només pot ésser desenvolupat com a tal pels humans. És l'activitat més humana, el primer acte de llibertat. Els animals no són lliures com els homes, juguen com sempre ho han fet, mentre que l'ésser humà inventa contínuament.

Les religions, com els jocs, són la resposta de l'ésser humà a la seva pròpia llibertat.

L'esport s'ha considerat sempre com forjador de valors, del caràcter, perseverència, esperit de competició, treball d'equip, amb els seus corresponents beneficis socials. L'aspecte de l'esport que es compara amb la religió és l'entusiasme intens i l'esperit de comunitat que genera.

Segons els sociòleg Harr i Edwards:

- l'esport té un conjunt de "creences" establertes, acceptades per grans masses humanes
- també té els seus "sants", aquells ja morts, que van donar exemple i van posar de manifest els preceptes del dogma de l'esport
- té els seus "patriarques dirigents" —un grup de importants entrenadors, managers (directors) i esportistes que, amb la seva influència, controlen les organitzacions esportives nacionals
- també té els seus "deus" —estrelles i superestrelles que, malgrat no tinguin poder per canviar la seva pròpia situació, influeixen i donen carisma a les masses de fanàtics o admiradors
- també té els seus "santuaris" —els sales de la fama, vitrines amb trofeus...
- té, per últim, els seus llocs "d'adoració",

extesos per tota la terra on es congreguen milions per manifestar la seva fe (els terrenys de joc, els estadis...)

Per a Catherine Albanese, l'esport i els rituals religiosos intencionats, creen a través de la seva realització altres móns amb ple significat amb les seves pròpies regles límits, èxits i fracassos. A l'esport i en els rituals religiosos, l'objectiu o la meta de l'activitat és l'activitat en sí mateixa o en sí. Malgrat els resultats del joc o del ritme, existeix una raó *implícita* per realitzar-lo, ja que l'activitat és satisfactòria per ella mateixa.

Murphy i White (1978) van classificar els "estadis alterats de consciència" manifestats pels atletes en 11 categories:

- benestar, pau, calma
- llibertat, sensació de flotar, de volar
- ingravidesa
- èxtasi
- sentiments d'immortalitat
- unitat
- poder i control
- trobar-se ara
- acció instintiva
- renúncia i entrega
- misteri i respecta

Les seves anàlisi els van convèncer de que l'esport té un gran poder de conducció per evocar capacitats que generalment han estat considerades com místiques, religioses o ocultes. No tots els esports tenen el mateix potencial per aconseguir aquestes experiències. Els l'alt risc —alpinisme, llargues travessies per mar, carreres de llarga distància— es troben més relacionats amb aquests tipus d'experiències espirituals.

Segons Joan M. Chandler, l'esport per sí mateix no pot dir-nos d'on venim, a on anem, ni com comportar-nos mentre tant. L'esport existeix per entretenir, comprometre'ns, però no per intrenquilitzar-nos amb preguntes sobre el nostre destí. Això és prerrogativa de la religió.

Carol Flake opina que molts esportistes troben que la seva religiositat és un

factor positiu —una avantatge més que un inconvenient. La fe els ajuda a vèncer la por, les depressions, el cansanci i altres actituds negatives.

En el seu llibre *Power of Positive Thinking*, Normal Vincent Peale, explica com el llançador de les Grans Lligues de Beisbol, Frank Hillen, va recobrar les forces durant un partit d'un dia de molta calor, repetint contínuament Isaies 40:31 «Però aquells que esperen en el Senyor, poden renovar les seves forces, poden aixecar-se amb ales com les àguiles; poden córrer i no cansar-se; poden caminar i no desmaiar-se».

Segons Frank Deford, el públic no creu que un de cada 100 esportistes resi abans i després d'un partit. Aquesta cara de l'esport no surt als diaris, ja que ni el fet religiós, ni l'estudi de la Bíblia són bons titulars segons diu Don Corman, llançador dels Phillien de Filadelfia.

Hi ha art a l'esport i també ritual. Per a alguns, el joc és essencial a la naturalesa humana, encara més, és el caràcter determinant de l'ésser humà. És l'*homoludens* i els seus tipus de jocs el diferencien dels animals irracionals. El temps lliure, segons Joseph Pieper, és la base de la cultura. Per a Piaget, el nen conquereix la vida jugant... i l'adult, la renova. Per al ésser humà, el joc és una forma de perfeccionar-se física, intel·lectual i espiritualment. Mitjançant el joc, els éssers vius es preparen per a la vida.

Per altra banda, l'home és definit com *homofaber* —faedor de coses. Segons això, el treball no és el joc, és el sentit o el significat de la vida. El joc pot, en efecte, oferir una sortida per ajudar-nos a treballar més, quan les vacances o el temps lliure s'acaben. Per tant, el temps no productiu es converteix, al final, en productiu.

Sam Keen compara l'*homofaber* i l'*homoludens* com Apolo i Dionisi. Per al primer, la vida és tot treball guiat per la raó, la llei i l'ordre, essent el joc un mitjà per a aquest fi. Per al segon, la vida és tot joc,

regit per sentiments i sensacions adreçats a gaudir de la vida.

En la perspectiva cristiana, el sentit de l'existència de l'ésser humà no es troba ni en l'*homoludens*, ni en l'*homofaber*. D'aquesta manera, no és el joc allò que pot rehumanitzar el treball, sinó quelcom més fonamental, que qualsevol dels dos pot rehumanitzar a ambdós —treball i/o joc. L'home en allò més íntim del seu ésser és *homoreligiós*, la seva vida és per ser viscuda amb una responsable relació amb Déu, i la seva adoració és la activitat més característica, no el treball o el joc. És la naturalesa religiosa de l'ésser humà, el que fonamentalment dóna significat al treball i al joc.

El Papa Joan Pau II, amant i conscient de la importància de l'esport, i practicant d'esquí, alpinisme i natació, durant el seu pontificat s'ha adreçat diverses vegades al món de l'esport. L'Església sempre s'ha interessat per l'esport perquè aprecia tot allò que contribueix de manera constructiva al desenvolupament harmònic i complet de la persona en cos i ànima. L'esport ofereix un mitjà beneficiós per al desenvolupament personal i la interacció col·lectiva. Pot ser un camp (o terreny) d'entrenament i una forma de preparació per viure el món.

El Sant Pare valora les possibilitats de l'educació moral i social de l'esport tant a nivell nacional com internacional. És part necessària i important de la cultura humana i serveix per a la unió entre els pobles, podent contribuir a la pau del món.

Joan Pau II va destacar els efectes positius de l'esport en 3 nivells:

- 1 Ajuda a la persona en termes de salut física i desenvolupament personal
- 2 Contribueix al desenvolupament de la societat i la cultura humana
- 3 Proporciona un mitjà de superació de barreres, com la raça, la cultura, l'idioma a nivell internacional

Per altra banda, el Papa manifestà els aspectes negatius que l'esport i la competició esportiva poden provocar quan existeix violència, injustícia, frau, afany per la victòria, pressió econòmica i política o discriminació.

L'esport, aleshores, queda reduït al nivell d'un instrument del poder i del diner.

La pràctica esportiva és un reflex, amb les seves virtuts i defectes, les seves llums i les ombres, d'aquesta societat en la qual vivim. Hem de posar el nostre gra de sorra per tal que l'esport sigui un mitjà per unir més que per separar, motiu de pau més que de violència, que no es vulgui guanyar a qualsevol preu i de qualsevol manera, sinó que siguem capaços de guanyar sense supèrbia i de perdre amb dignitat. Que entre tots contribuïm a crear una convivència pacífica ja que l'esport ha sigut i pot seguir sent un bon aglutinador (de diverses cultures).

D'aquesta manera, l'esport pot ser un mitjà per transformar el món positivament.

Com va dir San Pau: «Lliurem la batalla, acabem la carrera i conservem la fe».

## Bibliografia

- Diem C. Historia de los Deportes. Luis de Caralt Editor, Barcelona, 1966:15-70
- Miller PG. Historia de Puerto Rico. Rand Mc Nally Ed. Chicago, Illinois, 1922.
- Hoffman SJ. Sport and religion. Human Kinetics Books, Champaign, Illinois, 1992: 6-8; 35-42; 55-61; 63-76; 77-86; 161-176; 177-213; 245-252; 253-259.
- Morgan WJ, Meier KW. Philosophic Inquiry in Sport. Human Kinetics Books, Champaign, Illinois, 1988:377-833
- Sagrada Biblia. Traducció de la Vulgata Latina al espanyol por Féix Torres Amat. Jorge Manrique (Ed). Ediciones Servagrup S.A., 1980
- Villalba i Varneda, Pere. Olímpia. Jocs i Esperit. Enciclopedia Catalana, Barcelona, 1992.